

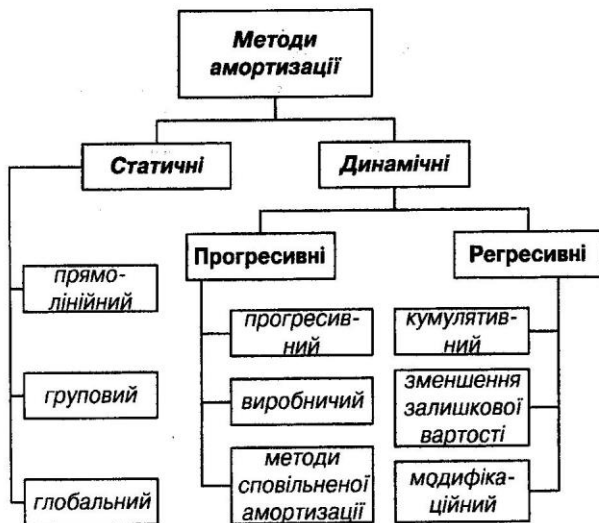

Рис. Класифікація методів нарахування амортизації, виходячи з швидкості накопичення відновленої вартості засобів праці в амортизаційному фонді підприємства

Розглянемо більш детально доцільність такої класифікації. Головною ознакою статичних методів нарахування амортизації є рівномірність річних амортизаційних відрахувань протягом усього терміну експлуатації засобів праці. Це практичне втілення класичної концепції амортизації, яка передбачає поступове перенесення вартості основних засобів на продукцію з метою їх відновлення та накопичення коштів щодо їх повного відновлення. Рівномірність, стабільність, пропорційність нарахування амортизації та віднесення її на собівартість, простота й точність розрахунків — основні переваги цих методів нарахування амортизації. Треба додати, що хоча в даному випадку діяльність морального старіння засобів праці певною мірою врахована, але динамічність технічного прогресу вносить свої корективи в реальну практику оновлення. В той час, коли нормативні норми амортизації та нормативний термін експлуатації певною мірою носять інерційний характер, усе це призводить до втрат і на окремих підприємствах, і в суспільстві в цілому, тому що засоби праці експлуатуються за межами оптимального строку експлуатації [1].

До групи динамічних методів амортизації відносяться як методи, які забезпечують прогресивне збільшення сум амортизаційних відрахувань упродовж строку служби основних засобів, так і методи, які навпаки, забезпечують зменшення сум відрахувань протягом терміну використання засобів праці, тобто регресивні.

Центр тяжіння прогресивних методів нарахування амортизації припадає на останні роки служби засобів. Так, методи сповільненої амортизації

передбачають поступове збільшення суми амортизаційних відрахувань протягом строку експлуатації основних засобів та дисконтування грошових надходжень з використанням складних відсотків.

Регресивні методи дозволяють у першу половину терміну експлуатації засобів праці відшкодувати до двох третин їх вартості. Крім того, при застосуванні методів регресивної амортизації відбувається зміщення в часі виплат до державного бюджету. Те, що державний бюджет "втрачає" в перші роки експлуатації нового обладнання (за рахунок штучного заниження прибутку та, як наслідок, зменшення податку на прибуток), компенсується пізніше. Тобто застосування цього методу гарантує врахування інтересів і бюджету, і підприємства [2].

Таким чином, наведена класифікація дає можливість чітко уявити динаміку амортизаційних відрахувань за умови застосування різних методів амортизації. Вона може бути використана підприємством при корегуванні своєї амортизаційної політики в умовах прискорення науково-технічного прогресу.

Література: 1. Виговська Н.Г. Удосконалення обліку амортизації: стан, проблеми, перспективи. — Житомир: ЖІПІ, 1998. — 340 с. 2. Економічна енциклопедія. Т. 2 /За ред. С.В. Мочерного та ін. — К.: Вид. центр "Академія", 2001. — 848 с. 3. Орлов П., Орлов С. Государственная амортизационная политика и ее отражение в стандартах бухгалтерского учета //Экономика Украины. — 2000. — №3. — С. 30 — 34.

Стаття поступила до редакції
8.10.2002 р.

УДК 658.330.1

Гриньов А.В.

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ МОДЕЛІ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ ПРОМИСЛОВОГО ВИРОБНИЦТВА

У статті розглянуто проблеми забезпечення прогресивних інноваційних змін, обґрунтовано модель спрямованості розвитку сучасного промислового виробництва та стимулюючі заходи щодо її здійснення. Розглянуто фактори сучасного економічного зростання промислового вироб-

ництва у відповідності до технологічного укладу, а також завдання щодо інноваційної політики.

Висвітлено пріоритетні напрямки інноваційного розвитку підприємств і вимоги до формування стратегії промислово-інноваційного комплексу.

Економічне зростання промислового виробництва не можна розглядати, не торкаючись проблем забезпечення прогресивних інноваційних змін. Вони мають принципове значення для обґрунтування концепції формування стратегії розвитку промислового виробництва, зорієнтованого на економічне зростання інноваційного типу. Головним чинником стійкого економічного розвитку промислового виробництва можуть бути лише науково-технологічні інновації, тобто інноваційний розвиток, підвалинами якого має бути структурна перебудова економіки та інноваційної політики, невіддільних одне від одного.

Промисловим підприємствам України притаманний певний інтелектуальний та науково-технічний потенціал, який в змозі забезпечувати не лише оновлення виробництва, а й подальший його розвиток. У межах стратегії інноваційного розвитку особливої ваги набуває питання кінцевої орієнтації політики економічного зростання. Причому безперспективною слід вважати суто зовнішню спрямованість розвитку промислового виробництва, але для цього необхідне використання об'єктивних передумов формування широкого внутрішнього ринку, які можна вважати як одну з вітчизняних конкурентних переваг. Іншими словами, доцільною є реалізація комбінованої моделі, що має як внутрішню, так і зовнішню спрямованість.

Реалізація такої моделі потребує здійснення системи стимулюючих заходів, які дозволяють забезпечувати випереджаюче зростання платоспроможного попиту, внутрішнього споживання, підвищення його частки в структурі ВВП. Саме такий підхід створює можливості промисловим підприємствам забезпечити успішну реалізацію стратегії економічного зростання на базі їх переорієнтації на потреби внутрішнього ринку.

Одними з головних чинників, що стримують технологічне оновлення виробництва, є штучне заниження вартості робочої сили та низький рівень соціальних витрат. Тому конкурентоспроможність багатьох підприємств досягається не за рахунок інноваційного оновлення виробництва, а внаслідок штучного стримування розмірів платні або її невилати, що сприяє втраті заробітною платою стимулюючої функції і, як слідство — істотному зниженню її впливу на стимулювання виробництва, розвиток науково-технічного прогресу. Таке становище призводить до неможливості стимулювання процесу нагромадження, якісного відтворення робочої сили, стримування розвитку соціальної сфери.

Серед факторів сучасного економічного зростання ключовим є науково-технічний прогрес, внесок якого у приріст валового внутрішнього продукту найрозвинутіших країн світу, за оцінками експертів, становить від 70 до 90% (1). Важливими факторами є інвестиції в людський капітал та виробничі потужності, розвиток правової системи, стабільність макро-економічного й політичного середовищ, незначна диференціація населення за доходами.

Сучасному економічному зростанню притаманна нерівномірність, пов'язана з тим, що в будь-який фіксований період часу виділяється комплекс галузей та виробництв, що технологічно домінують як носії економічного зростання та відіграють провідну роль у формуванні темпів економічного зростання. Як свідчить досвід країн світу з розвинутою економікою, в матеріально-технічному розвитку домінують галузі, що характеризують п'ятий технологічний уклад у рамках індустріального технологічного способу виробництва. Водночас в економіці активно формуються елементи нового, шостого технологічного укладу з рисами перехідного до постіндустріального (інформаційного) технологічного способу виробництва [2].

Сучасне економічне зростання, яке можна визнати за економічне зростання інноваційного типу, має глобальний характер і суттєво залежить від конкурентоспроможності промислових підприємств, від їхніх порівняльних переваг. Підприємства, які розвиваються на базі найсучасніших досягнень НТП, і мають більший потенціал економічного зростання, спроможні реалізувати свої порівняльні інноваційні переваги, зокрема через привласнення науково-технічних (технологічних) досягнень. Підприємства, які не мають доступу до базових технологій домінуючого технологічного укладу, перебувають у залежному та економічно невивідному становищі [3].

Як відомо, періодичні спади пов'язані з вичерпанням інноваційного потенціалу промислового виробництва та з накопиченням його структурних диспропорцій на попередньому етапі економічного зростання. Подолання цих диспропорцій може бути здійснено на основі модернізації існуючої інституціональної та технологічної структури економіки, в тому числі промислового виробництва, впровадження нововведень наступного технологічного укладу. Підприємства, що виявляються здатними уникнути їх взагалі або подолати раніше, порівняно з іншими, мають додаткові конкурентні переваги для досягнення вищих темпів економічного зростання.

Кожному технологічному укладу відповідають певні методи і форми організації виробництва, що забезпечують впровадження відповідних виробничо-технологічних систем. Провідним в сучасних умовах

є п'ятий технологічний уклад, який характеризується домінуванням глобальних фінансово-промислових груп; широким використанням інструментів державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності підприємств та стимулювання НТП; розвинутою системою підтримки інноваційної активності; перевалюванням гнучких форм організації технологічного процесу; значним перерозподілом ресурсів приватного сектора в державний з метою інвестування розвитку людського капіталу; транспортної та інформаційної інфраструктури, наукових досліджень [3].

Таким чином, забезпечення економічного зростання інноваційного типу в умовах перехідної української економіки потребує узгодженого вирішення завдань формування технологічної, інституціональної та організаційних структур, здатних об'єднати всі необхідні компоненти в загальний процес зростання нового технологічного укладу, створити передумови для модернізації та підвищення ефективності всієї вітчизняної економіки, в тому числі промислового виробництва. Це стосується перш за все формування виробничо-технологічних систем нового технологічного укладу, їх зростання в поєднанні з модернізацією суміжних виробництв, що сприяє нагромадженню науково-виробничого потенціалу конкурентоспроможної на ринку виробничої продукції; імпорту необхідних технологій; стимулюванню швидкого поширення виробництв нового технологічного укладу; розгортанню системи підготовки кадрів необхідної кваліфікації; захисту ринків збуту вітчизняної продукції від іноземної експансії; забезпеченню сприятливих (з точки зору розвитку нового технологічного укладу) промислових підприємств.

Це може бути здійснено за рахунок забезпечення перерозподілу ресурсів із застарілих, безперспективних виробництв у виробничо-технологічні системи нового технологічного укладу; концентрацію ресурсів у точках його зростання; підвищення ефективності виробництва та конкурентоспроможності продукції на основі впровадження нових технологій.

Ті ж самі цілі повинні визначати шляхи вдосконалення організаційно-виробничої структури промислового виробництва, а саме: стимулювання таких організаційно-виробничих утворень, які були б здатними стабільно відтворювати свій економічний потенціал в умовах конкуренції, забезпечувати безперервне підвищення ефективності виробництва на базі своєчасного освоєння найсучасніших технологій, забезпечувати стабільність та нормальний інвестиційно-інноваційний клімат, підтримувати конкурентоспроможність підприємства та продукції, забезпечувати чіткість і визначеність прав власності, що сприятиме підвищенню рівня відповідальності за управління підприємствами, орієнтацію підприєм-

ницької діяльності на збільшення ефективності виробництва, на прогресивні технологічні та управлінські інновації.

Реалізація окреслених завдань дозволить орієнтувати підприємства на економічне зростання інноваційного типу в конкретних умовах, що склалися в українській економіці, створювати передумови для зростання виробничої, інвестиційної та інноваційної активності, розробляти спеціальні заходи щодо стимулювання прогресивних структурних змін на базі розповсюдження виробництв п'ятого технологічного укладу, а також випереджального освоєння базових інновацій наступного технологічного укладу.

Стрижнем політики в нинішній ситуації має стати створення умов, що забезпечують вигідність нарощування виробничої діяльності та інвестицій в її розвиток. Це передбачає нормалізацію системи грошового обігу та формування механізмів кредитування виробництва, зниження відсоткових ставок і розгортання інститутів фінансування інвестицій у розвиток виробництва, зниження податкового навантаження на виробничу та інвестиційну діяльність, усунення цінових диспропорцій, захист внутрішнього ринку від недоброчесної конкуренції імпортерів.

Крім того, важливою є проблема зменшення податкового тиску на виробництво та заробітну плату, звільнення від оподаткування доходів, що спрямовуються на інвестиції в розвиток виробництва, проведення НДДКР і освоєння інновацій.

Але створення сприятливих умов для виробничої діяльності не можна вважати достатнім для функціонування механізму економічного зростання, необхідно збільшувати виробничі капіталовкладення, які передбачають обмеження випуску цінних паперів виключно цілями інвестицій; створення фінансових інститутів, що мають забезпечити потік доступних кредитів у розвиток виробництва; створення стимулів для фінансування нововведень; впровадження системи контролю за рухом амортизаційних коштів підприємств і їхнім цільовим інвестиційним використанням; звуження всіх альтернативних варіантів використання капіталу поза реальним сектором тощо. Ці заходи слід вважати обов'язковою умовою формування ключових для зростання ринкової економіки контурів позитивного зворотного зв'язку: виробництво – попит – інвестиції – виробництво та виробництво – доходи – попит – виробництво.

Головною проблемою для підприємств залишається відсутність належної системи мотивів ефективного управління майном. Формальна зміна власника, що відбулася в результаті ваучерної приватизації, не була підкріплена реальними механізмами

економічної відповідальності, що забезпечували б прагнення до підвищення економічної ефективності та довготривалого стійкого розвитку підприємств.

Серед заходів щодо упорядкування відносин власності слід віднести:

підвищення відповідальності найманих посадових осіб перед акціонерами, трудовими колективами та державою за результативне використання корпоративного майна.

створення сприятливих умов для ефективної інтеграції фінансового, виробничого й інтелектуального капіталів.

Важливою складовою формування системи стратегічного управління підприємством, орієнтованою на інноваційний тип економічного зростання, є комплекс заходів щодо забезпечення структурно-технологічної перебудови виробництва на базі розповсюдження інновацій нового технологічного укладу. Серед таких заходів слід відзначити:

в умовах нинішньої економічної кризи у зв'язку з невизначеністю зовнішнього середовища та мінливості ділової активності необхідне впровадження прогресивних і перспективних виробництв нового технологічного укладу, які на світовому ринку спроможні стати важливими факторами економічного зростання не тільки підприємств, а й економіки країни;

у процесі руйнування науково-виробничого комплексу промислових підприємств необхідно створювати умови для збереження кадрів, знань, технологій та їхнього використання у перспективних напрямках їх розвитку;

для глобального техніко-економічного розвитку промислового виробництва на основі утвердження нового технологічного укладу слід сконцентрувати державну підтримку виробництва та науки на реалізації пріоритетних напрямків шляхом розробки та виконання відповідних цільових інноваційних програм;

з метою реалізації пріоритетів у структурно-технологічній політиці необхідно створювати передумови зростання інвестиційної активності та економічного підйому на базі освоєння нових перспективних технологій;

для забезпечення конкурентоспроможності підприємств на внутрішньому та зовнішньому ринках необхідно концентрувати ресурси на перспективних напрямках оновлення виробництва.

Необхідною умовою здійснення організаційно-економічних перетворень на підприємствах є вільний доступ до достовірної науково-технічної та економічної інформації, наявність відповідних інформаційних систем.

Вирішення цих завдань потребує проведення низки взаємопов'язаних комплексних заходів інно-

ваційної політики, збереження науково-технічних кадрів, захисту витрат на науку й стимулювання НТП від знецінення та скорочення, законодавче закріплення частки бюджетних видатків, що спрямовуються в сферу НДДКР; збільшення державних субсидій на наукові дослідження, звільнення від оподаткування витрат на НДДКР; стимулювання інноваційної активності шляхом державної підтримки ризикових проектів освоєння перспективних нововведень, перехід до фінансування інноваційних проектів (а не наукових організацій) на конкурсних засадах відповідно до пріоритетних напрямів становлення нового технологічного укладу, збереження інформаційної інфраструктури НДДКР (у тому числі мережі наукових бібліотек, дослідних стендів, експериментальних і дослідних виробництв).

Розвиток виробничого технологічного потенціалу промислових підприємств включає: 1) розробку та виконання державних програм з розвитку й поширення ресурсозберігаючих технологій п'ятого технологічного укладу; 2) формування механізму стимулювання передачі технологій з військового у цивільне виробництво; 3) виявлення та підтримку тих видів інновацій, освоєння яких здатне забезпечити вітчизняним підприємствам конкурентні переваги на світовому ринку; 4) підготовку та реалізацію програм розвитку технопарків, технополісів, наукових містечок тощо; 5) пошук можливостей комерціалізації результатів НДДКР; 6) активне використання передової техніки та передачі її в лізинг для прискорення оновлення основних фондів [4].

З економічної точки зору державна підтримка пріоритетних напрямків розвитку повинна відповідати трьом найважливішим вимогам: поліпшенню загального економічного середовища та умов розвитку ділової активності; ініціюванню зростання ділової активності в пріоритетних виробництвах, сприянню зростання їх конкурентоспроможності. З соціальної точки зору реалізація пріоритетів структурно-технологічної перебудови промислового виробництва повинна сприяти оптимізації зайнятості, підвищенню кваліфікації та реальних доходів зайнятих.

Основною метою стратегії промислово-інноваційного розвитку промислових підприємств є забезпечення модернізації та структурної перебудови виробничого потенціалу, ефективного освоєння науково-технічних розробок. В цілому по промисловості в Україні передбачаються темпи щорічного зростання: у 2001 – 2005 рр. — до 6% (на кінець визначеного періоду), причому темпи зростання промислового виробництва на 1,5 – 2% повинні випереджати рівень зростання ВВП [3].

У зв'язку з обмеженістю інвестиційних ресурсів перспективи інноваційного розвитку можливі лише шляхом опанування високотехнологічних вироб-

ництв, програмно-цільових методів управління ними. Це потребує застосування державної підтримки з активним залученням приватного, в тому числі й іноземного, капіталу, цільових інноваційних програм, реалізація яких спроможна забезпечити не тільки вихід із нинішньої економічної ситуації, а й прорив вітчизняних високих технологій на світові ринки. Крім того, цільові програми, мотиваційні механізми інноваційного процесу повинні забезпечувати його комерціалізацію, спрямованість на задоволеність ринкового попиту.

Основними напрямками забезпечення інноваційного розвитку промислового виробництва є його науково-технологічне оновлення з урахуванням державних інноваційних пріоритетів, розробка окремо за кожним із цих пріоритетів цільових інноваційних програм, застосування спеціальних режимів інвестиційного забезпечення державних цільових програм; визначення на рейтинговій основі підприємств — національних інноваційних лідерів, на яких покладається функція основних суб'єктів реалізації державних інноваційних програм.

Інвестиційне забезпечення інноваційного розвитку можливе за умов проведення політики пільгового оподаткування виробництва інноваційної продукції; використання механізмів грошової приватизації; застосування методів прискореної амортизації, в першу чергу для стимулювання виробництва інноваційного продукту тощо.

Гострою необхідністю є посилення координації фундаментальних досліджень, які здійснюються в академічному, вузівському та галузевому секторах науки; удосконалення діючої та розробка нової нормативно-законодавчої бази щодо забезпечення ефективного захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності; створення сучасної патентно-інформаційної бази та довідково-пошукового апарату до неї з використанням світових досягнень інформатики в патентній технології; поліпшення системи стандартизації та сертифікації, а також системи державної статистики науково-технічного прогресу, наближення її до європейських стандартів; запровадження системи стимулювання кооперації науки і виробництва, а також механізмів регіональної підтримки науково-технічної діяльності, інноваційного перерозподілу робочої сили; всебічне сприяння міжнародному співробітництву в інноваційній сфері, її інформаційному та консалтинговому забезпеченню, розвитку трансферу технологій.

Стратегія економічного зростання потребує *системного вдосконалення кадрової політики, спрямованої на раціональне використання кадрового потенціалу, перепідготовку протягом короткого часу великої кількості фахівців, які отримали в попередні роки вищу та середню спеціальну освіту з метою їх*

ефективної адаптації до ринкових умов, інноваційних процесів та їх інформаційного забезпечення. Вирішення цих завдань сприятиме розширенню попиту на виробництво відповідного продукту на вітчизняних підприємствах.

Така економіко-інноваційна політика повинна також орієнтуватися на реалізацію порівняльних конкурентних переваг вітчизняного виробництва. До них можна віднести: дешевизну робочої сили в поєднанні з достатньо високою її кваліфікацією; низьку капіталомісткість НДДКР при відносно розвинутій інфраструктурі для їхнього проведення та наявності серйозних наукових розробок і готових результатів з багатьох напрямків НТП; досвід тривалої присутності вітчизняної наукомісткої продукції на ринках ряду країн; значні обсяги вільних виробничих потужностей, що дозволяють нарощувати обсяги експортної продукції з відносно невеликими витратами при належній організації виробництва; наявність унікальних передових розробок у ряді галузей виробництва, комерційна утилізація яких дозволить забезпечити розширення експорту високонкурентної продукції.

Слід відзначити також певні обмеження, які блокують реалізацію конкурентних переваг: практичну відсутність фінансової, організаційної та інформаційної інфраструктури підтримки конкурентоспроможності вітчизняного експорту та раціоналізації імпорту; втрату багатьох традиційних ринків збуту вітчизняної продукції зосередження основної маси конкурентоспроможних технологій у ВПК і об'єктивні труднощі їхньої конверсії або передачі в цивільне виробництво; низьку ефективність виробництва та надзвичайно великі питомі матеріальні витрати; відсталу організацію виробництва та непристосованість управлінських структур більшості підприємств до активної ринкової стратегії, до виживання в умовах жорсткої ринкової конкуренції.

Ефективне залучення вітчизняного виробництва в міжнародний поділ праці передбачає використання конкурентних переваг, втілених в унікальних вітчизняних технологіях і здобутках.

Література: 1. Бажал Ю.М. Економічна теорія технологічних змін: Навч. посібник. — К.: Заповіт, 1996. — 236 с. 2. Кузнецова Н.П. Экономический рост: история и современность. — СПб.: Издательский дом "Сентябрь", 2001. — 180 с. 3. Лукинов И., Мельник В. Перспективы экономического роста в Украине и проблемы инноваций // Общество и экономика. — 2001. — №9. — С. 4–10. 4. Інноваційний розвиток економіки та напрямки його прискорення. / За ред. докт. екон. наук, проф. В. П. Александрової. — К.: Інститут екон. прогнозів. НАН України, 2002. — 144 с.